

НАВЧАЛЬНО - НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
АГРОТЕХНОЛОГІЙ, СЕЛЕКЦІЇ ТА
ЕКОЛОГІЇ

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут агротехнологій, селекції та екології

Кафедра селекції, насінництва і генетики

ІНСТИТУТ РОСЛИННИЦТВА ІМ. В.Я. ЮР'ЄВА НААН УКРАЇНИ

**МАТЕРІАЛИ ІІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

**“СУЧАСНІ НАПРЯМИ ТА ДОСЯГНЕННЯ
СЕЛЕКЦІЇ І НАСІННИЦТВА
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР”**

м. Полтава, 31 березня 2025 р.

УДК 631.527: 631.53

Сучасні напрями та досягнення селекції і насінництва сільськогосподарських культур: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (31 березня 2025 року) / Редкол.: М.М. Маренич (відп. ред.) та ін. Полтава: ПДАУ, 2025. 136 с.

У матеріалах конференції наведено результати наукових досліджень науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти Полтавського державного аграрного університету, а також здобувачів та науковців науково-дослідних установ НААНУ та закладів вищої освіти МОН України.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Маренич М.М. – директор навчально-наукового інституту агротехнологій, селекції та екології, професор кафедри селекції, насінництва і генетики, д. с.-г. н., професор;

Тищенко В.М. – завідувач кафедри селекції, насінництва і генетики, д. с.-г. н., професор;

Білявська Л.Г. – професор кафедри селекції, насінництва і генетики, д. с.-г. н., професор;

Кулик М.І. – професор кафедри селекції, насінництва і генетики, д. с.-г. н., професор;

Баган А.В. – доцент кафедри селекції, насінництва і генетики, к. с.-г. н., доцент;

Юрченко С.О. – доцент кафедри селекції, насінництва і генетики, к. с.-г. н., доцент;

Четверик О.О. – доцент кафедри селекції, насінництва і генетики, к. с.-г. н.;

Шокало Н.С. – доцент кафедри селекції, насінництва і генетики, к. с.-г. н., доцент;

Криворучко Л.М. – доцент кафедри селекції, насінництва і генетики, к. с.-г. н.;

Рибальченко А.М. – доцент кафедри селекції, насінництва і генетики, к. с.-г. н., доцент;

Барат Ю.М. – доцент кафедри селекції, насінництва і генетики, к. с.-г. н., доцент;

Рожко І.І. – доцент кафедри селекції, насінництва і генетики, доктор філософії.

Рекомендовано до друку засіданням вченої ради Навчально-наукового інституту агротехнологій, селекції та екології ПДАУ, протокол №8 від 10 квітня 2025 року.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ТА ДОСЯГНЕННЯ У СЕЛЕКЦІЇ РОСЛИН

Самородов В.М., Маренич М.М. СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ВЧЕНОГО-СЕЛЕКЦІОНЕРА В.І. МОСКАЛЕНКА (1925-2008): ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ	8
Суворова К.Ю., Леонов О.Ю., Усова З.В. ФОРМУВАННЯ СТІЙКОСТІ ДО ЗБУДНИКІВ ХВОРОБ У ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ В УМОВАХ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ У МИНУЛОМУ СТОЛІТТІ (ХАРКІВСЬКИЙ СЕЛЕКЦЕНТР)	12
Усова З.В., Шелякіна Т.А., Росанкевич О.М., Усова А.О., Усова Н.О. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ЯКОСТІ ЗЕРНА ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В ІНСТИТУТІ РОСЛИННИЦТВА ім. В.Я. ЮР'ЄВА НААН	15
Буйдін В.В., Буйдін Ю.В., Самородов В.М., Шиян О.О. СЕЛЕКЦІЯ ПІВОНІЇ В УКРАЇНІ: ЧАС І ЗДОБУТКИ ВАСИЛЯ ГОРОБЦЯ	18

СЕКЦІЯ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ СЕЛЕКЦІЇ І НАСІННИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР В УМОВАХ ЗМІН КЛІМАТУ. ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ МЕТОДІВ У ТЕХНОЛОГІЯХ СЕЛЕКЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ПОЛЬОВИХ КУЛЬТУР

Білявська Л.Г., Діянова А.О., Білявський Ю.В. РЕЗУЛЬТАТИ СЕЛЕКЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НАУКОВОЇ ЛАБОРАТОРІЇ СЕЛЕКЦІЇ, НАСІННИЦТВА ТА СОРТОВОЇ АГРОТЕХНІКИ СОЇ	22
Палінчак О.В., Заверталюк В.Ф. РЕЗУЛЬТАТИ ЛІНІЙНОЇ СЕЛЕКЦІЇ КАВУНА ЗВИЧАЙНОГО	24
Маренич М.М., Куряча К.О. ВПЛИВ ПІДБОРУ ГІБРИДІВ КУКУРУДЗИ НА ВРОЖАЙНІСТЬ В УМОВАХ НЕСТІЙКОГО ЗВОЛОЖЕННЯ	27
Барилко М.Г., Захаренко В.А. ОЦІНКА РІВНЯ КОРМОВОЇ ПРОДУКТИВНОСТІ ГІБРИДНИХ ПОПУЛЯЦІЙ ГОРОШКУ ПОСІВНОГО (ЯРОГО)	29
Маренич М.М., Овсяник О.О. ВПЛИВ СОРТОВИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ НА ГОСПОДАРСЬКО-ЦІННІ ОЗНАКИ КОНОПЕЛЬ ПОСІВНИХ	31
Єгоров Д.К., Єгорова Н.Ю., Реліна Л.І., Бордун М.Д. ВПЛИВ ДЕЯКИХ ФАКТОРІВ ЗМІНИ КЛІМАТУ НА СЕЛЕКЦІЙНІ ІННОВАЦІЇ СІЛЬГОСПКУЛЬТУР В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	33
Зінченко С.В., Лозінський М.В., Самойлик М.О., Устинова Г.Л. ВИКОРИСТАННЯ ПОЛТАВСЬКОГО ІНДЕКСУ ПРИ ДОБОРАХ У ПОПУЛЯЦІЯХ F ₂₋₃ ПШЕНИЦІ М'ЯКОЇ ОЗИМОЇ	36
Солонечна О.В., Рябчун В.К. СЕЛЕКЦІЙНА ЦІННІСТЬ КОЛЕКЦІЙНИХ ЗРАЗКІВ ЯРОЇ М'ЯКОЇ ПШЕНИЦІ ЗА СТІЙКІСТЮ ДО БУРОЇ ІРЖІ	38

СЕКЦІЯ 1. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ТА ДОСЯГНЕННЯ У СЕЛЕКЦІЇ РОСЛИН

СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ВЧЕНОГО-СЕЛЕКЦІОНЕРА В.І. МОСКАЛЕНКА (1925-2008): ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

Самородов В.М., доцент кафедри захисту рослин

Маренич М.М., професор кафедри селекції, насінництва і генетики,
д. с.-г. н., професор

Полтавський державний аграрний університет МОН України

14 січня 2025 року виповнилося 100 років від дня народження Василя Ілліча Москаленка- відомого аграрія-освітянина , організатора науки, кандидата сільськогосподарських наук (1966 р.), Почесного професора Полтавського державного аграрного університету (2005 р.), Заслуженого працівника сільського господарства України (1998 р.) [2].

Він був агрономом у третьому поколінні [5]. Народився у селі Коломак колишнього Коломацького району Харківської області. Через низку обставин родина Москаленків у 1933р. переїхала на Чутівщину. Тому не дивно, що Василь Ілліч завжди пишався своїм життям на Полтавщині.

Багато цікавого і повчального може повідати його біографія. Зрозуміло, всю її не перекажеш і не перепишеш [1,4,5]. Звернемо увагу лише на деякі найбільш значущі факти які сформували з В. І. Москаленка людину із сильним вольовим характером і рідкісною працездатністю. Крім них, в його характері поєднувалися велика працелюбність та цілеспрямованість з принциповістю та відповідальністю за будь-яку доручену йому справу [2,4,5].

Так трапилось, що після закінчення в 1941р. Чутівської середньої школи, Василь був мобілізований до лав війська і направлений у місто Святогірськ на Донеччині. Але дорогою до місця призначення потрапив під шалений обстріл, був контужений, а через це практично на завжди втратив зір на одне око. Після цього медична комісія визнала юнака не придатним до військової служби і він був переведений у будівельну колону в глибокий тил, аж на Урал. Тут йому прийшлося опанувати фах електро-монтера працюючи на номерному заводі до кінця березня 1946 р. [1].

Весь час Василь мріяв лише про те щоб вивчитися на агронома, стати таким фахівцем, як батько і дід. Це він здійснив надіславши документи до Красноградського сільськогосподарського технікуму. Сюди юнак був зарахований на стаціонарне навчання 1 вересня 1946 р. Радощам не було меж, адже він повертається на рідну Україну. Тут він хвацько, на відмінно оволодіває необхідними знаннями. У 1949 р. закінчує технікум і з присвоєнням кваліфікації молодшого агронома і направленням на роботу до Берестовеньківської МТС Харківської області [1].

Саме із цього часу В.І. Москаленко став набиратися багатого практичного досвіду, який так прислужився йому в майбутньому. І ось він знову студент агрофаку, але вже Полтавського сільськогосподарського інституту. Із цим вишем, нині університетом, Василь Ілліч пов'язав своє життя, на цілих 47 років (від 1.09.1953 р. до 31.03.2000 р.) [5].

Вчився Василь наполегливо, встигав скрізь, від громадських справ до студентського наукового товариства. Від третього курсу був іменним стипендіатом і завзято вчився. Вже із тих пір, знаючись практично на цукрових буряках, почав вивчати їх фізіологію при дії тоді ще нового регулятора росту-гетероауксину. При цьому здійснив не лише низку лабораторних експериментів, але і досить ретельні виробничі дослідження. І він узагальнив під керівництвом кандидата біологічних наук В.В. Назарової, опублікувавши свою першу наукову працю [1].

Тому не дивно, що Василь Москаленко вважався одним із кращих і найбільш ініціативних, схильних до наукової діяльності випускників. І коли він у березні 1958 р. з відзнакою закінчив інститут його розподілили на посаду завідувача дослідного поля [1].

Обруч із цим, із листопада вище зазначеного року Василь Ілліч обійняв посаду виконуючого обов'язки асистента кафедри селекції і насінництва. Вже у 1959 р. він почав проводити тут самостійну наукову тему із буряківництва і був прикріплений до Всесоюзного НДІ цукрових буряків. Василь Ілліч навіть мав нагоду навчатися у стаціонарній аспірантурі [1]. Але Мінсільгосп УРСР, не дав на це згоди через літній вік В. І. Москаленка. Та він не розгубився і продовжив свої дослідження в лабораторії буряківництва яка на той час була організована при кафедрі. Обидва ці підрозділи очолив дуже досвідчений фахівець, кандидат сільськогосподарських наук, доцент О. В. Тищенко. Ось тоді і почалося формування В.І. Москаленка як селекціонера. Від 1961 р. він почав вивчати вплив схрещування однонасінних і багатонасінних цукрових буряків на якість і продуктивність гібридного насіння. За цією, на той час актуальною темою, він 28 жовтня 1966 р. успішно захистив кандидатську дисертацію. Після цього В. І. Москаленко із притаманними його натурі здібностями та професіоналізмом розгорнув серію досліджень з питань підвищення продуктивності кормових буряків у виробничих умовах шляхом використання гібридного насіння, отриманого при їх схрещуванні із сортами однонасінних цукрових буряків [1].

Саме тоді керівництво інституту побачило в особі Василя Ілліча здібного організатора навчального процесу. І від 1968 року на цілих 10 років, аж до 1978

року він обійняв посаду декана агрономічного факультету, та ще з більшим натхненням спрямував свої сили на розбудову усіх напрямів навчального, дослідницького і громадського життя цього підрозділу інституту. Під час його керівництва факультет за всіма показниками був на перших шаблях[2].

Тому не дивно, що саме В. І. Москаленко активно підхопив ідею тодішнього ректора М. О. Добровольського про розгортання на агрофаці цілеспрямованої селекції пшениці озимої. Для цього у 1971 році була організована відповідна лабораторія. Її очолив тодішній завідувач кафедри селекції, насінництва та генетики доцент М. М. Чекалін. Він підключив до цієї справи провідних доцентів - А. І. Пилипенка та В. І. Москаленка [2]. У 1976 р. в зв'язку з призначенням М. М. Чекаліна на посаду директора Всесоюзного НДІ зернобобових і круп'яних культур, і від'їздом з Полтави, прийшлося шукати нового очільника лабораторії. У 1977 році ним став В. І. Москаленко [3].

Головним у роботі очолюваного ним підрозділу Василь Ілліч вбачав створення для зони не стійкого зволоження Лісостепу України нових високопродуктивних і зимостійких, стійких до вилягання, хвороб і шкідників, з високою якістю зерна культиварів пшениці з одночасною розробкою їх сортової агротехніки [5]. Для складання наукової програми з вирішення поставленої амбітної мети завідувач об'їхав усі провідні на той час установи селекції не лише України а й інших республік колишнього СРСР.

У той період на дослідному полі був зосереджений величезний генофонд пшениць. Він нараховував більш як три тисячі зразків. Усі вони ретельно досліджувалися. У кращих сортів велось визначення комбінаційної здатності.

На другому етапі діяльності лабораторії (1977-1980 рр.) під проводом В.І. Москаленка проводився ретельний повторний індивідуальний відбір. Завдяки цьому був створений власний селекційний матеріал-майже 600 кращих форм і ліній [2]. Для пошуку генотипів з високими технологічними якостями зерна Василем Іллічем вперше було використано метод седиментації.

Від 1980 р. і аж до 1990 р. йшов третій етап діяльності лабораторії. Він був найбільш плідним для її досить невеликого колективу. У зазначений період були створені перші перспективні сорти таких, як пшениці інтенсивного типу, а саме : Коломак 2, Коломак 3, Коломак 5, Коломак 8, Полтавська безоста, Полтавська 37, Полтавська 41 [2]. Більшість із них були передані до державного сортовипробування. Вже у 1997р. до Реєстру сортів України включені сорти Коломак 3і Коломак 5. Згодом, у 2000 р. до них приєдналася Українка полтавська [2].

І хоч вже у той час Василь Ілліч працював на кафедрі рослинництва, його радощам не було меж. Селекціонер пишався тим, що за своїми показниками, надто якістю зерна, наробок очолюваної ним лабораторії не поступався сортам-конкурентам, створеним у великих наукових центрах. Він же з колегами весь час працював при обмеженому фінансуванні та поєднанні з викладацькою діяльністю, яка віднімала багато часу.

Разом із цим, старійшина полтавських селекціонерів радів із того, що лабораторія стала не лише важливим науковим підрозділом інституту, а й

набула всеукраїнського визнання. Останнє Василь Ілліч пов'язував із зосередженням тут селекційним матеріалом. Адже він пройшов перевірку в найскладніших погодних умовах – на зимостійкість (1997-1998 рік), на посухостійкість (1998 р.), на осінні і весняні приморозки (1999-2000 рік).

Крім цього, В. І. Москаленко, як досвідчений викладач і організатор навчального процесу розумів, що лабораторія селекції пшениці це найбільший у виші полігон для практичного навчання здобувачів освіти. Адже на її базі кожен рік виконувалися десятки студентських наукових і дипломних робіт [2]. Згодом, велика частина їх авторів обирало селекцію головним фахом своєї професійної діяльності, ставши знаними в Україні науковцями [2].

Таким чином, бачимо, що завдяки плідній організаційній та науковій роботі В. І. Москаленка, селекція пшениці озимої у нашому університеті з локальної справи вийшла на всеукраїнський рівень. Вона гармонійно поєдналася із навчальним процесом. Нині її продовжує нове покоління співробітників на базі напрацьованого, у тому числі стараннями В. І. Москаленка, цінного селекційного матеріалу. Ведеться ця робота впевнено і творчо на рівні сучасних вимог [2].

Список літературних джерел

1. Архів ПДАУ. Справа Москаленка В.І. (1.06.1958-1.07.1960). 63 арк.
2. Від витоків до сучасності. 100 років факультету агротехнологій та екології Полтавського державного аграрного університету/ А.А. Кочерга, М.М. Опара, В.М. Самородов, М.М. Маренич. Полтава: Дивосвіт. 2022.192 с.
3. Куценко О.М., Кочерга А.А. Заслуженому працівнику сільського господарства України В.І. Москаленку – 75 років. *Вісник Полтавського державного сільськогосподарського інституту*.1999. №6. С. 80-81.
4. Самородов В. Високі звання, вчителя і учня. *Зоря Полтавщини*. 1998. 28 березня. С. 2.
5. Самородов В.М. На цвіт і хліб вам, майстре! *Земля незвідана*. 2000. №2. С. 4.